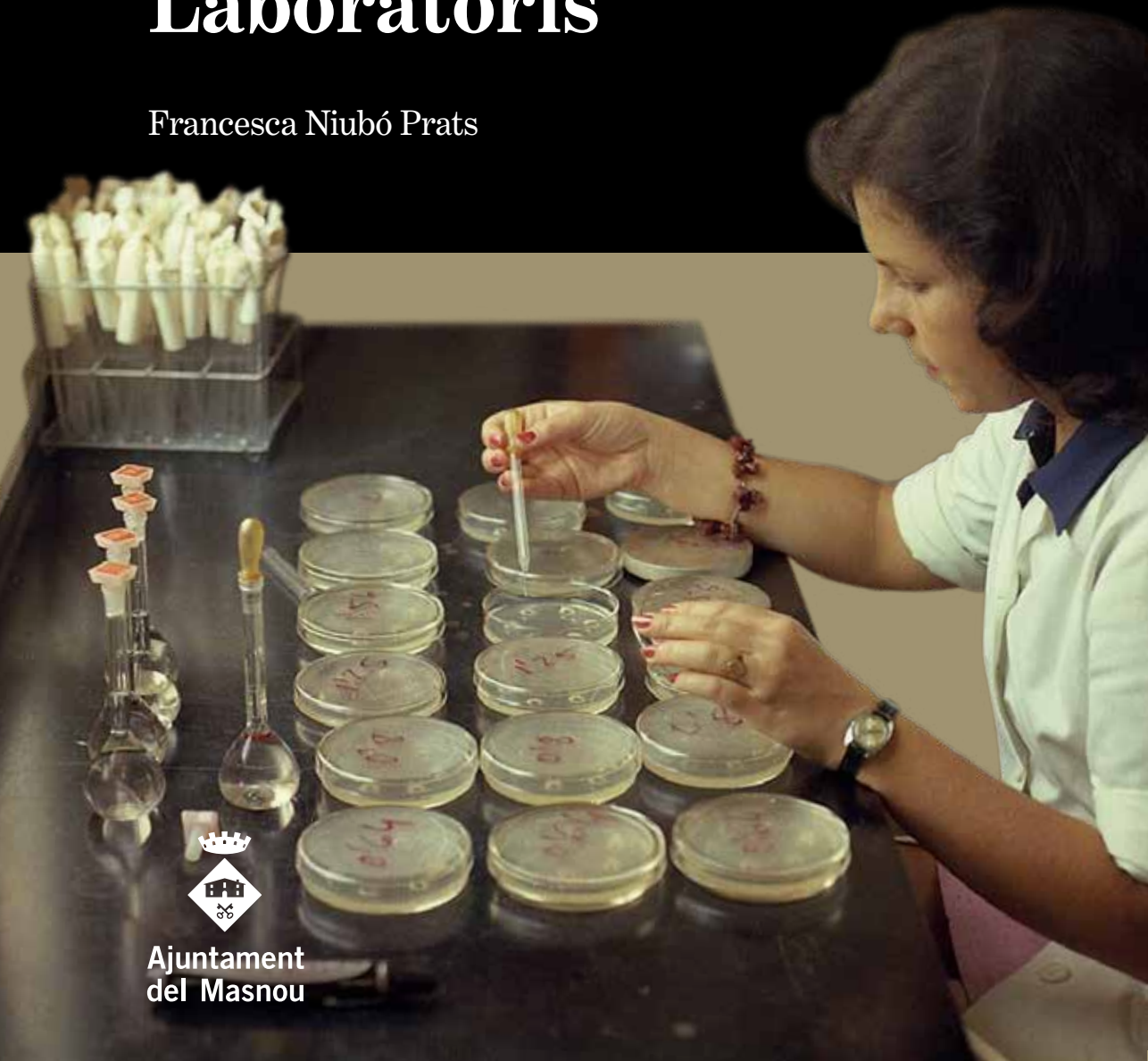


QUADERNS
D'HISTÒRIA LOCAL
DEL MASNOU [6]

Les dones dels Laboratoris

Francesca Niubó Prats



Ajuntament
del Masnou

Edició:

Ajuntament del Masnou. Arxiu Municipal
Carrer de Sant Francesc d'Assís, 28. 08320 El Masnou
93 557 18 29
arxiu@elmasnou.cat
www.elmasnou.cat

En col·laboració amb la Fundació Privada Rafael Cusí i Furtunet

Direcció i coordinació: Carles Pino Andújar
Autora: Francesca Niubó Prats
Correcció de textos: Mònica Clotet Seral
Disseny i maquetació: Josep Puig Marcos

1a edició: març 2020
Dipòsit legal: B 6857-2020

©Ajuntament del Masnou

Imatge de la coberta: Neus Felipe al laboratori de Microbiologia dels Laboratoris Cusí l'any 1972.
Museu Cusí, fotografia 1448.

PRESENTACIÓ

Si en el quart número dels “Quaderns d’Història Local” publicàvem *Records de les dones del tèxtil*, en el sisè número d’aquesta col·lecció editem *Les dones dels Laboratoris*. Recuperar la memòria històrica vinculada a les dones i al món del treball és una part fonamental de la nostra història col·lectiva. La història dels Laboratoris —primer Laboratoris del Nord d’Espanya i posteriorment Laboratoris Cusí— està estretament lligada al nostre municipi i a moltes famílies del Masnou, homes i dones que van treballar i treballen encara en aquesta empresa, que els darrers anys ha anat canviant de denominació i propietaris. Joaquim Cusí i Furtunet, provinent del municipi de Llers (Alt Empordà) va iniciar la seva activitat a Figueres fins a traslladar-se al Masnou. Joaquim Cusí és un personatge molt especial: republicà, catalanista i lliurepensador, fundador i ànima d’una empresa com els Laboratoris, que ha estat innovadora en tots els àmbits: pel que fa als seus productes i també en la relació amb els treballadors i treballadores. Joaquim Cusí i Furtunet va ser alcalde del Masnou entre 1930 i 1931 i anteriorment havia exercit de regidor a Figueres per la Unió Federal Nacionalista Republicana.

La doctora Francesca Niubó, que ha fet la seva tesi doctoral sobre els Laboratoris del Nord d’Espanya, és l’autora d’aquesta publicació. Persona molt lligada als Laboratoris i membre de la Junta de Govern del Museu Cusí de Farmàcia, Niubó ens fa un repàs de la història d’aquesta empresa i de la importància de les dones treballadores del Masnou als Laboratoris, una empresa formada majoritàriament per dones. Molt poques tenien algun tipus de responsabilitat i treballaven en àmbits no centrals de l’empresa, i també existia la diferència salarial entre homes i dones.

Aquesta publicació pretén ser un inici d’un treball més ampli sobre les dones dels Laboratoris, tal com es va fer amb les dones del tèxtil: ja s’ha iniciat el treball de recollir els testimonis orals, imatges i fotografies... Tot plegat ha de permetre continuar aquest coneixement d’una part important de la història del Masnou. Les dones són les protagonistes oblidades de la història i el món del treball és un dels àmbits en què pateixen la discriminació d’una societat basada en els paràmetres i el domini dels homes.

Una part de la història de les dones del Masnou també és la història de les dones que treballaven als Laboratoris, com les que treballaven a les fàbriques del tèxtil de la nostra vila. Dones treballadores que amb el seu esforç han contribuït a fer avançar el nostre municipi i la nostra societat.

Jaume Oliveras i Maristany

Alcalde

AGRAÏMENTS

Aquest quadern ha estat possible gràcies a la Fundació Privada Rafael Cusí i Furtunet i a la seva presidenta Maria del Carme Cusí Barceló.

AGRAÏMENTS DE L'AUTORA

Amb aquest quadern volem fer un homenatge a totes les dones que van contribuir amb Joaquim Cusí a aixecar i mantenir durant tants anys una empresa que va millorar la visió, la pell i la salut de moltíssimes persones, no solament de Catalunya, sinó també del món sencer.

AGRAÏMENTS DE L'AJUNTAMENT DEL MASNOU

L'Ajuntament del Masnou vol agrair a l'entitat Capitanes del Masnou la seva iniciativa en l'organització de trobades per recollir informació i identificar fotografies dels Laboratoris, i vol expressar el seu agraïment especialment a les persones que han col·laborat documentant imatges en les trobades organitzades a l'Arxiu Municipal: Jacinta Ramentol, Teresa Barbara Codina, Maria Tió Botey, Pilar Piedrafita Ráez, Pepi Barragán Sánchez, Mercedes Barragán Sánchez, Jordi Milà Carcereny, Rosa Maria Padrós Pedret, Jaume Duran, Maria Teresa Vidal Tió, Maria Dolors Ramonet, Roser Gramun Matas, Lluïsa Masutier Primone, Isabel Pedret Rovira, Carme Giralt Rosés, Martí Igual Tremolosa, Antoni Coll, Assumpta Oliveras, Joaquina Cardona Godàs i Maria Teresa Sampera.

ÍNDIX

1. Origen dels Laboratoris	9
2. Els Laboratoris al Masnou	14
3. Seccions de l'empresa	17
4. Condicions de treball	21
5. La Guerra Civil	23
6. Els productes Cusí	25
7. Plantilles	29
8. Celebracions	41
9. Epíleg	46
Bibliografia	48
Fonts	48
Annex fotogràfic	49

1. Origen dels Laboratoris

Joaquim Cusí i Furtunet (Llers, Alt Empordà, 3 de maig de 1879 - Barcelona, 21 de maig de 1968) començà la seva etapa laboral el 1902, un cop va haver acabat la carrera de farmàcia, obrint una farmàcia de nova creació, la Moderna Farmàcia Cusí, a Figueres (Alt Empordà).

L'any 1906 s'establí a Figueres l'oftalmòleg Francesc Agulló, deixeble del doctor Ignasi Barraquer, que envià la seva serventa a la farmàcia amb una recepta d'una pomada oftàlmica a base d'òxid groc de mercuri, que s'utilitzava com a antisèptic per guarir la conjuntivitis i la blefaritis. Com sempre solia fer, el farmacèutic va estudiar detingudament la fórmula i elaborà una pomada de gran finesa i qualitat. Quan l'oftalmòleg va provar la pomada, va anar a la farmàcia, es va donar a conèixer i felicità l'apotecari per la feina tan ben feta. La mateixa fórmula d'aquesta pomada es podia trobar a França, amb la marca Dulcis, però la francesa, en posar-se a l'ull, era molt dolorosa. En canvi, la de Cusí, era molt fina i no feia tant de mal.

Segons l'opinió del doctor Agulló, eren molt pocs els farmacèutics que sabien elaborar la pomada de manera que fos tolerable a l'ull, i els seus beneficis eren excel·lents i fins i tot meravellosos en certes afeccions oculars. Per aquest motiu, el doctor Agulló posà en contacte el farmacèutic amb el doctor Barraquer, que li va oferir una llista de tots els oftalmòlegs que hi havia a la Societat Francesa d'Oftalmologia. En aquesta Societat hi havia membres no solament francesos, sinó també d'altres països. Cusí va preparar a la seva rebotiga mostres de la pomada oftàlmica i les va enviar a tots els membres d'aquella societat. Normalment, les pomades es presentaven als metges dins de potets, però l'apotecari va pensar envasar-la en tubs d'estany, de manera que només se'n fes servir la quantitat necessària i la pomada restés protegida de les contaminacions ambientals. Ben aviat li van arribar comandes de tot el món i el 1910 enviava pomades als cinc continents.

Aquesta feina de la preparació de la pomada la feia a la rebotiga de la Moderna Farmàcia i l'alternava amb la preparació d'altres fórmules, com ara pomades per als ulls de poll, per als penellons, elixir contra la calvície, reforçant per als anèmics i tota una sèrie de preparats per a tota classe d'afeccions que presentaven els malalts que anaven a la botiga i les fórmules magistrals que li encomanaven els metges.

Davant la quantitat de comandes que tenia de la pomada oftàlmica, va decidir que havia de mecanitzar-ne la producció i va comprar màquines per fer la barreja dels components de la fórmula. Gràcies als tractes que tenia amb oftalmòlegs va adonar-se que hi havia molt pocs preparats per a la visió i per això va decidir especialitzar-se en medicaments per als ulls.

Ja havia començat a elaborar altres preparats per a oftalmologia quan, davant el problema d'espai a la rebotiga de la farmàcia, va veure's en la necessitat de comprar un edifici a Figueres i el 1914 va traslladar-hi tots els aparells que havia anat comprant per preparar les noves especialitats oftàlmiques. Aquest edifici nou funcionava com un annex a la rebotiga de la farmàcia. Constava de tres plantes. A la primera hi havia la maquinària per fabricar els productes i una àrea d'oficines on s'encarregaven de la correspondència, la comptabilitat i preparaven les circulars i fullets de propaganda que editava Joaquim Cusí; al costat hi havia una sala gran, on es realitzava l'embalatge de les especialitats. A la planta baixa hi havia el laboratori de productes químics i una caldera de vapor d'aigua indispensable per a la fabricació de diferents productes. La primera operària que hi va entrar a treballar es deia Paula Roig Grau. Mentrestant, com que encara tenia la farmàcia oberta, va deixar el seu germà, en Carles, que des del principi havia treballat amb ell, com a encarregat de la feina a l'edifici nou, mentre que en Joaquim era als dos llocs.

A totes les especialitats que elaborava, ja a la rebotiga de la farmàcia, els posava el nom de Cusí i, veient l'èxit de la pomada oftàlmica i dels preparats

21.314. D. Joaquín Cusí Fartunet.
Una marca profesional para distinguir
preparados farmacéuticos. Concedida en
7 de Diciembre de 1912.



Forma en què es va presentar el nom Cusí a l'Oficina de Patents i Marques.

que anava elaborant va decidir patentar la primera marca comercial i, així, el desembre de 1912, va registrar el seu cognom per distingir els seus preparats.

El 1915, veient que la indústria anava prou bé, va decidir separar-la de la farmàcia i fer un laboratori independent. El va batejar amb el nom de Laboratorios del Norte de España (LNE), empresa dedicada a la preparació de productes per a la vista. L'explicació que donava quan li preguntaven el perquè d'aquest nom era que Figueres es trobava al nord d'Espanya. Els Laboratorios del Norte de España, ja des de la seva creació i pel fet que la gran majoria de productes portaven el distintiu Cusí, gairebé tothom els coneixia com a Laboratoris Cusí. A finals de 1972, en una reunió del Consell d'Administració es va decidir fer el canvi de nom de Laboratorios del Norte de España SA a Laboratorios Cusí SA.

Joaquim Cusí no es devia refiar gaire dels professionals de la impremta que hi havia a Figueres i va decidir comprar ell mateix unes màquines d'imprimir per poder publicar els prospectes dels medicaments i imprimir les capsas i altres llibres.

A Figueres tenia la feina distribuïda en seccions. Les de propaganda, emba-latge, elaboració i emplenament de pomades eren les que tenien més presència femenina. En total hi treballaven entre 15 i 20 dones.

El tipus de capsas que feia servir per posar el producte acabat es fabricava manualment. El 1918 les feien quatre dones. Cada una feia cent capsas al dia, un jornal, i per això cobrava dues pessetes. Una altra dona tallava les varetes de vidre que servien per posar la pomada a l'ull. L'emplenament de pomades també el feien dones: omplien tubs d'estany amb la pomada i els tancaven. Després posaven el tub, la vareta i un prospecte dins d'una capsas, que s'embolicava amb un paper fi, cosa que també feien mans femenines.

Joaquim Cusí veia que anaven sortint novetats i els oftalmòlegs tenien necessitats que ell havia de conèixer per poder-los-les satisfer, però Figueres en aquella època era molt lluny de Barcelona, lloc on hi havia la Universitat i els professionals que es reunien a la capital catalana quan hi havia congressos o cursos. El 1920 va decidir que s'havia d'apropar a Barcelona, per estar al dia dels avenços científics en qüestió d'oftalmologia, però Cusí era un home de camp i aire lliure, i per això no el satisfesia anar a viure a la capital catalana. Va buscar llocs per poder estar a prop de Barcelona i també en contacte amb la natura. Per això va comprar els terrenys del Mas Antic, on construiria un laboratori i unes cases per als encarregats, que anomenaria la Colònia Laborcusí. Entre 1920 i 1925 es va construir l'edifici que seria la seu dels Laboratoris del Nord d'Espanya.

Va ser també el 1920 quan entrà a treballar amb Joaquim Cusí el seu cosí Rafael Cusí i Furtunet, doctor en farmàcia i especialista en pomades dèrmiques. En Rafael es quedà al Masnou vigilant les obres de construcció dels nous edificis.

Quan ja s'acabava la construcció dels edificis i Joaquim Cusí ja preparava el trasllat de Figueres al Masnou, va planificar les necessitats de personal per a la nova fàbrica així com les seccions que haurien d'ocupar. En un document del març de 1925 (*Quadro Personal*), va esbossar el que li caldria anotant les persones de les quals ja disposava a Figueres, encara que no sabia si voldrien traslladar-se al Masnou, perquè encara no els ho havia preguntat.

En total necessitava una plantilla de quaranta-dues persones. Per tant, hauria de contractar setze dones i un nen. També s'inclou, en el document, una relació de les persones a qui podrien consultar per demanar personal al Masnou: Arissa, Galbany, Sra. Malet, Baster, Sr. Maristany i Millet.

Estant a Figueres havien comprat màquines per mecanitzar la manera de preparar els productes. S'havien preparat fins a 126 especialitats diferents i, des-

Secció/nombre de persones	Nom de les persones
Escriptori: 4 persones	Monell Corominas Aymà Cl. Dalmau
Correspondència: 2 persones	Pérez Caballero Barjola
Propaganda: 9 persones	Mr. Dubey Noia Tià Maria Bosch Teresa Casamajó Noia Consol 4 auxiliars
Embalatge: 10 persones	Victòria Paula Justeta Quimeta Noia Quimeta Francisca El Macau Justa Martí 2 dones més
Elaboració: 7 persones	Francés Rosita Trulls Netejadora de tubs 2a netejadora de tubs Magdalena Rosita (tallar varetes) Nen Francés
Altres: 5 persones	Numeració de caps Auxiliar de magatzem Auxiliar laboratori d'assaigs Porter i vigilant de nit (marit de la Paula) Botones escriptori
Impremta: 5 persones	Joan Llop Joan Casamitjà Olivé Aprenent Auxiliar d'impremta

Transcripció del quadre de personal. Relació de les persones que treballaven als Laboratoris de Figueres i les previsions per cobrir la plantilla del Masnou.

prés de la decisió de dedicar-se a l'oftalmologia, s'havia obtingut l'autorització per comercialitzar 87 especialitats medicamentoses, la major part per a la cura dels ulls. S'havia comprat la maquinària necessària per imprimir prospectes, capsas, propaganda i publicacions diverses de difusió, i es comptava amb una plantilla d'almenys 26 persones, un gran nombre de les quals es van traslladar al Masnou.

El maig de 1925 estava tot a punt per fer el trasllat, però, a part de la maquinària, necessitava també demanar a les persones que estaven treballant a Figueres, que ja estaven entrenades en la feina, que vinguessin també amb ell al Masnou. Van accedir a desplaçar-se des de Figueres amb les seves famílies: Pere Casamitjà Torra, Joaquim Arlà, Consol Casadevall, Justa Martí, Enric Francés, Joan Llop, Robert Rotllán, Victòria Abad, Ramon Mercader Bascó, Josep Olivés, Jaume, Joan i Pere Mari, Gabriel Duvey, Francesca Tenas, Joaquim Monell, Simó Corominas, Antoni Aymà, i Clara Dalmau.¹ El mes de juny de 1925 van començar les activitats al Masnou.



Fotografia del personal femení que treballava a Figueres, feta com a comiat abans d'anar-se'n al Masnou. 1. Rosa Trulls Tenas; 2. Victòria Abad Pumarola; 3. Àngela Besalduch; 4. Justa Martí Grau; 5. Consol Casadevall Urtós; 6. Paula Roig Grau; 7. Francesca Tenas Vila; 8. Joaquina Arlà; 9. Florita Castaños Martí; 10. Catalina Gratacós Casadevall; 11. Justeta (neta Justa); 12. net de la Paula; 13. Mercè Castaños Martí; 14. Dolors Bonal Garriga. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2228.

¹ Cusí, Joaquim (1935). Document manuscrit i inèdit enterrat sota la pedra de la porta d'entrada al magatzem (part nova de l'edifici).

2. Els Laboratoris al Masnou

L'edifici dels Laboratoris es va construir sota la direcció de l'arquitecte Ricard Giral i Casadesús, amic de Joaquim Cusí resident a Figueres, i el constructor era Pere Renom de Badalona. Per completar les obres es van instal·lar de manera provisional tallers de ferreria, fusteria i mecànica, dels quals van sortir totes les peces necessàries per a la construcció i els acabats. A la secció de fusteria es van construir les portes, finestres i els altres materials de fusta. L'encarregat d'aquest departament era Jaume Vila.² La secció de ferreria va fer els forjats de la porta d'entrada a l'edifici.³



L'edifici del Laboratori el 1925. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32138, DONACIÓ DE MARTÍ IGUAL.

L'edifici tenia un aspecte exterior simètric. Constava d'una planta baixa amb cinc finestres a cada costat i un primer pis, al centre del qual hi havia una

2. MARFÀ FARRERAS, Emília (2000). p. 35.

3. Després del canvi de nom a *Laboratoris Cusí*, es van reemplaçar les lletres LNE per LC, que són les que hi figuren actualment.

estança que era el despatx de Joaquim Cusí. Completant el conjunt hi havia dues terrasses, una a cada costat. A la dreta de l'edifici, a la planta baixa, hi havia un gran magatzem per a l'entrada i sortida de mercaderies.⁴

En l'època en què es va edificar aquesta construcció, el poble del Masnou tenia 3.854 habitants;⁵ una construcció d'aquestes dimensions va tenir molt impacte en la població. Per als Cusí, estar instal·lats en ple camp, enmig de jardins i de terra de conreu, de cara a la Mediterrània, inundats de sol, va ser una gran satisfacció.⁶

A l'interior de l'edifici hi havia sales espaioses destinades a zones de treball, distribuïdes perquè el personal s'hi sentís còmode; les instal·lacions eren modernes i higièniques, amb calefacció central.⁷

Segons els plànols existents a l'Arxiu Municipal del Masnou, a la planta baixa hi havia: una zona d'expedicions, la impremta, amb finestres a l'exterior, una zona per a producte manufacturat, una zona de recepció, un gran magatzem, una sala per a la fabricació de capsos, una zona per al rentador d'ampolles, el laboratori general, una sala per a l'envasament d'injectables, una sala per a la fabricació de comprimits, lavabos de dones i homes, una sala d'assumptes Espanya-estranger, un despatx per a la Direcció, amb una sala d'espera annexada, l'arxiu biblioteca, un laboratori d'assajos i una zona per a l'envasament de pomades.

En un reportatge publicat per *España Médica* l'any 1928, el periodista explicava que a la planta baixa hi havia instal·lades màquines d'elaboració moderníssimes, un laboratori d'anàlisi química i de comprovació de substàncies, que era a càrrec del farmacèutic Rafael Cusí; la secció d'emalatge; els escriptoris; la fàbrica de capsos de cartró; la fusteria; el taller mecànic, i la impremta —ja que tots els prospectes, etiquetes, fullets i altres documents de propaganda, eminentment científica, s'imprimien a la impremta dels Laboratoris.⁸

Al pis principal hi havia la secció de propaganda, a càrrec de Carles Cusí; el magatzem de preparats; la secció d'etiquetatge —on es completava l'embolcall de les especialitats—, i una sala d'exposicions. Al centre de l'edifici principal, al primer pis, es va deixar un gran espai per ubicar-hi el Museu de Farmàcia, ja que Joaquim Cusí havia comprat la farmàcia de l'abadia benedictina de Santa

4. MARFÀ FARRERAS, Emília (2000). p. 38.

5. Imprès per donar-se d'alta de la contribució industrial. 31 de juliol de 1925. Arxiu Municipal del Masnou, fons Ajuntament del Masnou, contribució industrial.

6. IVORY (1928). p. 26-27.

7. "Los Laboratorios del Norte de España" (1925). *Pàssim Revista de Especialidades Farmacéuticas y de informació profesional*. Núm. 1, octubre 1925. Barcelona.

8. IVORY (1928). p. 26-27.

Maria la Real de Nájera, i anava recopilant objectes i llibres antics relacionats amb la medicina i la farmàcia.⁹

Quan li preguntaven a Joaquim Cusí per què s'havia decidit pel Masnou per instal·lar-hi l'empresa, ell contestava que podria haver-se establert a Barcelona, però la seva missió l'obligava a destinar tots els seus esforços a la tasca que s'havien imposat, cosa que era més fàcil d'aconseguir allunyats de l'enrenou de la gran ciutat. Al Masnou probablement no hi arribarien tantes visites, que, encara que agradables, podrien distreure de la feina.¹⁰

9. "Los Laboratorios del Norte de España" (1925); IVORY (1928). p. 26-27; MARFÀ FARRERAS, Emília (2000). p. 36.

10. MURAY, Joan (2006). p. 12-14.

3. Seccions de l'empresa

Per al bon funcionament dels Laboratoris, tot i que Joaquim Cusí supervisava i orientava el seguiment de tota l'empresa, havia distribuït el treball en seccions, cadascuna amb una persona responsable. Cusí va deixar detallada la gestió en seccions i la responsabilitat de cadascuna en un document soterrat de 1926:¹¹

Director general: Joaquim Cusí Furtunet, nascut a Llers (Alt Empordà).

Director de laboratoris, assajos i preparacions: Rafael Cusí Furtunet, nascut a Garriguella (Alt Empordà).

Director de la secció de propaganda i embalatge: Carles Cusí Furtunet, nascut a Llers.

Cap secció preparacions: Enric Francés Llàcer, nascut a Benifallim (Alacant).

Cap secció comptabilitat: Simó Corominas Sala, nascut a Figueres.

Cap secció impremta: Joan Llop Himonench, nascut a Sant Pere Pescador (Alt Empordà).

Cap secció fusteria: Jaume Vila Feliu, nascut a Palma de Mallorca.

Cap secció magatzem: Jaume Mari Salabert, nascut a la Jonquera (Alt Empordà).

Cap secció propaganda: Gabriel Duvey Alcas, nascut a Caen (França).

Cap secció fàbrica de capsos: Florenci Vilà Ventura, nascut al Masnou.

Cap secció embalatge: Victòria Abad Pumarola, nascuda a Figueres.

Mecànic: Isidre Martí Perera, nascut al Masnou.

Jardiner: Sebastià Batlle Bosch, nascut a Llers.

Un cop instal·lats i amb l'empresa en ple funcionament, es van anar creant noves seccions o renovant els càrrecs. Així, es va crear la secció d'exportació a principis de juny de 1927, sota la direcció de Josep Clarassó i Roca, català que va estar uns anys a Anglaterra; la secció d'expansió al públic (propaganda) va quedar sota la direcció de Rafael Meré i, més tard, de Rafael Bori i Llobet, especialitzat en propaganda comercial, que va prendre possessió del càrrec de director de la secció el gener de 1931; l'estudi gràfic de dibuix i fotografia va ser a càrrec del tècnic Ramon Alcalà, secció inaugurada el 1929;¹² i la secció de capsos, per a la qual havia comprat una fàbrica de capsos al Masnou a un industrial que es deia Florenci Vilà, que va cessar la seva activitat i passà a ser l'encarregat

11. Segons consta en el document manuscrit i inèdit enterrat sota l'escala principal dels Laboratoris el 1926.

12. Cusí, Joaquim (1935). *Op. cit.* nota 1.



Secció de fabricació de capsos, 1930. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2252.



Secció de disseny gràfic, 1930. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 1453.

d'aquesta fàbrica de capsos dins l'empresa. Les capsos de cartró tenien un disseny patentat per Joaquim Cusí en l'època que havia estat a Figueres. Aquest departament va ser ampliat diverses vegades.¹³

El 1932, després de la finalització de les obres d'ampliació, es van reorganitzar les seccions: secció d'elaboració de medicaments especialitzats; laboratori d'anàlisi per a l'examen de matèries primeres i estudi de noves especialitats; secció de propaganda a sanitaris d'Espanya; secció estranger; secció d'expansió al públic; secció de capsos; secció d'impresma; secció de fusteria; secció de ferreria i reparacions; estudi gràfic de fotografia, dibuix, i pintura corrent i a pistola.¹⁴

Les necessitats del laboratori d'anàlisi eren ateses per Joaquim i Rafael Cusí, però van creure convenient tenir també algun titulat que, en cas eventual, pogués substituir qualsevol dels dos; per això es va contractar un farmacèutic, perquè s'anés entrenant en l'organització dels Laboratoris. L'elecció va recaure en la persona de Felicià Sust Mir, que acabava de sortir de la facultat i havia estat deixeble d'un sacerdot conegut dels Cusí. El jove Sust va ingressar a l'empresa el 10 de juliol de 1930, a l'edat de 23 anys, va fer-hi la memòria de doctorat (*Estudio del aceite de chaulmogra y sus sales metálicas*) i, al cap de poc temps, era part activa en els treballs de l'empresa. Més tard, després de la mort d'Enric Francés, va passar a dirigir la secció d'elaboració. Sust es va doctorar el novembre de 1933.

Així doncs, les seccions que hi havia el 1930 eren:

- **Fàbrica de capsos.** L'encarregat era Florenci Vilà i donava feina a més de vint dones.
- **Elaboració i envasat.** El responsable era en un principi Enric Francés i després ho va ser Felicià Sust. L'elaboració la feien els homes i les noies eren les que omplien els tubs d'oftalmoloses i dermoses, i les ampolles d'injectables, sota la supervisió d'una encarregada, Rosa Trulls i Tenas.
- **Secció d'embalatge.** Amb Victòria Abad com a encarregada, que ja ocupava aquest càrrec a Figueres. Un cop tancats els tubs, es posaven dins les capsos fabricades a la secció fàbrica de capsos, se'ls afegia una vareta de vidre i s'embolcallava la capsa amb paper fi, feina que feien bàsicament dones.
- **Estudi gràfic de dibuix i fotografia.** Per poder mantenir la propaganda que tan bé funcionava a Joaquim Cusí, va establir una secció on es dissenyaven els opuscles i els anuncis de les diferents especialitats. Allà hi treballaven tres o quatre noies sota la supervisió del l'encarregat, Ramon Alcalà.

13. MARFÀ FARRERAS, Emília (2000). p. 37.

14. CUSÍ, Joaquim (1935). *Op. cit.* nota 1.

- **Secció d'exportació.** Era a càrrec de Josep Clarassó, a qui assistien diverses dones administratives.
- **Secció d'expansió al públic.** Abans anomenada secció de propaganda, era dirigida per Rafael Bori i Llobet, i com a encarregada de la secció de dones hi havia Teresa Verdaguer.
- **Secció de ferreria, de fusteria, taller mecànic, taller de reparacions i taller de pintura a pistola.** Les dirigien i hi treballaven exclusivament homes.



Plegant prospectes, 1930. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2256.

4. Condicions de treball

Pel que fa a l'àmbit laboral, en una època en què encara no existia l'assegurança obligatòria de malaltia¹⁵ ni tampoc la de jubilació, Emília Marfà relata que Joaquim Cusí pagava igualment el salari quan algú estava malalt fins que es reintegrava a la feina o fins a la seva defunció, independentment de la durada de la malaltia, i sempre sota control mèdic. També en l'àmbit social es va anticipar a concedir el que es deia en aquell temps la setmana anglesa, que considerava festiu el dissabte a la tarda. Per Nadal, obsequiava la plantilla amb una quantitat de diners. Tant és així que hom diu que algunes persones es van poder comprar al Masnou, amb poques pagues extres, una casa amb jardí.¹⁶

Joaquim Cusí va decidir que els seus empleats gaudissin de vacances d'estiu: avisava els clients dels dies que tancaria l'empresa perquè no fessin comandes i demanava aferrissadament als representants que ho tinguessin en compte, ja que aquells dies, si arribaven encàrrecs, no es podien tramitar. S'ha trobat documentació sobre aquest tancament estival a partir de 1953, però no se sap des de quan va ser establert. Tot i que avisaven amb temps de les dates de descans, l'experiència els havia ensenyat que sempre hi havia comandes en aquelles dates.¹⁷

Als Laboratoris, tot el personal que es contractava normalment hi passava tota la seva vida laboral. Moltes noies hi entraven a treballar als tretze o catorze anys i estaven a l'empresa fins al dia de la seva jubilació.

Durant l'època de la Guerra Civil, els nacionals van aprovar el *Fuero del Trabajo*,¹⁸ que per primera vegada va dictaminar en termes precisos la prohibició de la feina nocturna de dones i infants i de la feina de la dona casada. El govern franquista, amb les seves justificacions protectores, va forçar legislativament un canvi en la situació de la dona. La dona, quan es casava, havia de deixar el lloc de treball i, a canvi, rebia un dot nupcial, que consistia en una indemnització monetària (una mensualitat per any treballat amb un màxim de sis mensualitats).¹⁹

15. Llei de 14 de desembre de 1942, per la qual es crea una assegurança de malaltia. BOE de 17 de desembre de 1942.

16. MARFÀ FARRERAS, Emília (2000). p. 44- 45.

17. Hom pot trobar l'avis de vacances als butlletins informatius dels Laboratoris dels anys 1953, 1954 i 1955.

18. BOE de 10 de març de 1938.

19. Reglamentación Nacional del Trabajo en Industrias Químicas. BOE de 5 de març de 1946.

Als Laboratoris es fomentava la promoció interna, principalment de les dones, a feines més ben remunerades. Com a exemple tenim que les vacants del despatx o del laboratori d'anàlisi sempre es cobrien per promoció interna de les noies que estaven treballant a la fàbrica i mostraven capacitats per pujar de categoria.



Grup de treballadores l'any 1970. Hi apareixen, d'esquerra a dreta i dalt a baix, Enriqueta Bigas, Ana Maria Casado, Rosa Maria Padrós, Margarita, Mercedes Vázquez, Pilar, Maria José, Ana María Jiménez, Pilar Piedrafita, Nuri Artés, Paquita Pons i Juanita Fornés.

ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32139, DONACIÓ DE ROSA MARIA PADRÓS.

5. La Guerra Civil

Al principi de la guerra s'anava treballant normalment, però, veient com anaven els esdeveniments, Joaquim Cusí va decidir que havia d'anar-se'n a l'exili, a causa de la persecució que patia d'un bàndol, perquè era l'amo de l'empresa, i de l'altre, perquè era catalanista i republicà. L'any 1938 se'n va anar a Bèlgica.

L'empresa va continuar treballant i actuava com a director Rafael Cusí, malgrat que hi havia falta de primeres matèries i restriccions en el subministrament del corrent elèctric que els obligava moltes vegades a treballar a les nits. El col·lectiu femení era permanent, mentre que els homes anaven sent cridats al front i se n'havien d'anar a la guerra.

En aquell temps, hi havia unes vint dones a les seccions d'elaboració (i només un home, perquè els altres eren al front), i comptant les dones de les altres seccions (embalatge, fàbrica de capsos, propaganda i administració), a finals de 1939, quan es va acabar la guerra, a la plantilla dels Laboratoris hi figuren 159 persones que cobraven per setmanes (65 dones i 42 homes, que treballaven a les àrees de producció) i 52 que cobraven per mesos (16 dones i 36 homes, que estaven en els llocs directius o les administratives dels despatxos).

Hi havia una gran diferència salarial entre els sous dels homes i de les dones. L'agost de 1936, un mes després de començar la guerra, una encarregada cobrava 97,35 pessetes setmanals, enfront de les 135 que cobrava un encarregat. Una operària d'elaboració en cobrava 36,90, enfront de les 61 que cobrava un operari de la impremta, i una operària sense experiència, 26,65 pessetes, enfront de les 41 pessetes que cobrava un operari també sense experiència.

Aquests sous es van incrementar molt durant la guerra, perquè el Govern anava reglamentant augments. Per exemple, a partir de l'agost del 1936 es van augmentar un 15% els sous inferiors (els que no excedien les 6.000 pessetes anuals), d'acord amb el Decret del 26 de juliol del 1936.²⁰ Durant el març del 1938, els van abonar un plus de vida cara, que era un tant per cent que variava segons el lloc de treball. El gener del 1939, una encarregada cobrava 184,75 pessetes, enfront de les 227,50 que cobrava un encarregat.

Cal destacar que entre aquestes dones que rebien la setmanada n'hi ha una (la vídua d'Enric Francés) que no treballava a l'empresa, sinó que era la vídua d'un treballador molt estimat per Joaquim Cusí a qui sembla que se li va continuar pagant durant tota l'època bèl·lica.

20. Decret de 26 de juliol de 1936. Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya.

A continuació hi ha la relació de dones que formaven part de la plantilla en començar la Guerra Civil el juliol del 1936:

Agustina Marquet	Francesca Tenas	Montserrat Collell
Àngela Besalduch	Francesca Pagès	Montserrat Corominas
Àngela Francés	Hortènsia Pagès	Montserrat Marquet
Anna Busquets	Joana Ganges	Montserrat Rosés
Anna Prat	Joana Rovira	Paquita Torres
Antònia Agustí	Joana Sàndez	Paula Roig
Antònia Alomà	Joaquima Arlà	Paulina Bases
Antònia Cot	Joaquima Bueno	Pepita Garcí
Antònia Grau	Josefina Cusi	Pilar Colomer
Antònia Noguera	Josepa Arenas	Rita Nadal
Antònia Roca	Josepa Lloveras	Rosa Latorre
Antònia Valls	Josepa Rosés	Rosa Marquet
Antònia Vila	Júlia Pous	Rosa Terradas
Anunciació Bartolomé	Justa Martí	Rosa Trulls
Carlota Rosés	Lola Villorbina	Rosa Vilà
Carme Jiménez	Madrona Vendrell	Sadurnina Garcia
Carme Sunyé	Manolita Gràcia	Teresa Agustí
Caterina Gratacós	Margarida Camps	Teresa Colomer
Conxita Busquets	Margarida Casademont	Teresa Prats
Consol Casadevall	Maria Batlle	Teresa Raimí
Elisa Vendrell	Maria Bertran	Tomasa Gràcia
Enrica Pumpidó	Maria Francés	Trini Jiménez
Esperança Cot	Maria Pons	Vídua Enric Francés
Esperança Fonfria	Maria Prats	Victòria Abad
Filomena Arenas	Maria Ramèntol	Victòria Torres
Francesca Dou	Marianna Mas	
Francesca Ferran	Mercè Prat	
Francesca Saurí	Mercè Traver	

Al final de la guerra s'havien contractat deu noies noves:

Elionor Llàcer	Maria Balasell	Núria Brunet
Emília Marfà	Mercè Salmuri	Rosa Serra
Manuela Piedrafita	Montserrat Bolart	
Margarida Olivés	Natàlia Taulera	

6. Els productes Cusí

Els Laboratoris, al principi, es van dedicar a l'oftalmologia, amb l'elaboració de diferents medicaments per tractar localment l'aparell de la visió.

Després del trasllat al Masnou, el 1925, a part de la fabricació d'oftalmoloses, es van produir productes principalment per a dermatologia i sifilologia, i especialitats per a altres aplicacions, com l'Hemometina Cusí o la Rinocorina Cusí. També es comercialitzaven accessoris per a l'ajuda de les operacions quirúrgiques, com sutures conjuntivals, protectors oculars, compreses oftalmològiques, malla parafinada per a dermatologia, etc.



Pomada oftàlmica d'òxid groc de mercuri, la primera especialitat dels Cusí. MUSEU CUSÍ.

El 1947 es va elaborar una primera sèrie de col·liris aquosos, els quals al principi es coneixien com a hidrocol·liris, esterilitzats amb ampolles tancades amb foc i de fàcil maneig. Se'n deien *porronets*, i es feien servir trencant el vidre i posant-hi una pera de goma per fer baixar el contingut del flascó.²¹ L'envàs de vidre que contenia els col·liris era incòmode per a l'aplicació; per això, el 1951, van dissenyar una ampolla amb comptagotes que, a més, es podia utilitzar diverses vegades.

La competència estava a punt de treure al mercat col·liris en flascó de plàstic. La idea va semblar molt bona als Cusí, però hi havia dificultats, per exemple, el

21. Laboratorios del Norte de España (1947). "Nuevas especialidades Cusí". *Analecta Terapéutica- Publicación L.N.E.* núm. 165, p. 70-71.

problema de l'esterilització. El flascó de plàstic no es podia esterilitzar per calor en autoclau, però el flascó comptagotes mai no havia estat ben acceptat per la classe mèdica. Finalment, el 1960 es van comercialitzar, per primera vegada, dos col·liris en envàs de plàstic. Els col·liris en aquest format van ser molt ben acceptats tant en l'àmbit mèdic com entre els pacients, i es van convertir en la columna vertebral del laboratori.²²

Pel que fa als cosmètics, els anys cinquanta els Laboratoris van començar a treballar amb productes per a la pell (Umbrín i Novocrema) i, per l'èxit que van tenir, feia la sensació que aquest camp podia tenir futur per a l'empresa. La idea era ampliar la secció de productes de cosmètica en preparacions destinades a la pell sana.²³ Per conservar i embellir la pell, es van formular diverses Novocrema: protectora, suavitzant, repel·lent, antisolari i nutritiva.²⁴

A partir de 1954 van anar apareixent nous productes de síntesi i els mercats van anar evolucionant. Per això, l'Administració de l'Estat va anar traient noves normes que obligaven a la retirada de productes antics que ja no s'utilitzaven; per exemple, molts antisèptics van ser substituïts per antibiòtics i molts productes d'origen natural van ser reemplaçats per matèries primeres de síntesi.

Els antibiòtics van entrar a formar part de les especialitats Cusí el 1951, quan es van presentar tres productes per a otorrinolaringologia que contenien antibiòtic.²⁵ El novembre de 1954, l'empresa va sol·licitar una ampliació dels laboratoris per a l'envasament d'antibiòtics. Havien de disposar d'una sala d'aire condicionat i estèril per poder garantir que les manipulacions s'efectuaven en condicions d'esterilitat, i amb els requisits de temperatura i el percentatge de sequedat adequats.²⁶ Amb aquesta finalitat, a mitjans dels seixanta es va construir una sala totalment tancada, amb parets d'obra, amb pintura plàstica no porosa i amb els angles de les parets i del sostre en mitja canya per facilitar-ne la neteja. La sala estava proveïda de llums ultraviolats per mantenir l'ambient lliure de contaminació microbiana. L'accés era a través d'uns vestidors, on el personal es dutxava i es canviava la roba per un vestit especial exclusiu de la sala abans d'entrar-hi.

22. MARFÀ FARRERAS, Emília (2000). p. 65.

23. Laboratorios del Norte de España (1953). "Productos de cosmética". *Boletín informativo. Laboratorios del Norte de España, S.A. Especialidades Cusí*, núm. 26.

24. Laboratorios del Norte de España (1954). *Especialidades Cusí de uso más frecuente en la práctica sanitaria*.

25. *Vademecum Cusí* (1951). El Masnou: tipografía Laboratorios del Norte de España.

26. Archivo General de la Administración (Alcalá de Henares). Caixa (13) 3 71/6324. Expedient 44967.

El 1959 es fabricaven supositoris i sabons dermatològics.²⁷ Durant els anys seixanta, es va fer una separació física dels laboratoris de control, control químic, control biològic i departaments d'investigació química i farmacològica.²⁸

Totes les operacions d'envasament de productes, fos quina fos la forma farmacèutica, era efectuada per noies, inclòs el treball realitzat a les zones asèptiques o zones estèrils, perquè es considerava que les dones tenien una manera de treballar més fina. Les dones tenien un grau molt alt de coneixement de les màquines d'envasar que feien servir i moltes vegades, només de sentir el soroll



Treball dins d'una zona asèptica el 1965. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 1280.

27. *Vademecum Especialidades Cusí* (1959). Laboratorios del Norte de España.

28. NIUBÓ, Francesca (2017).



Empaquetant el producte final, 1942. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2253.

provocat per una avaria, ja sabien arreglar els problemes de les envasadores, sense necessitat d'avisar el mecànic.

La tasca de condicionament va ser manual durant molts anys. Quan van sortir màquines per posar el producte dins de capsos de cartró, es van anar deixant de banda les capsos fetes manualment per passar a la mecanització. La fàbrica de capsos es va tancar entre els anys cinquanta i seixanta.

Per entrar a les sales d'empaquetat hi havia unes portes de vidre glaçat. Joaquim Cusí, que solia anar vestit amb barret, cada dia quan arribava es posava davant d'aquestes portes i les obria de cop per veure si enxampava alguna noia sense treballar. Les noies, quan veien la silueta de Cusí darrere el vidre, feien veure que treballaven més del que els tocava perquè l'amo estigués content. Les que no estaven gaire contentes eren les encarregades, perquè Joaquim Cusí es posava a parlar amb totes les noies i els preguntava per la família, i això les entretenia de la feina.

7. Plantilles

1939

Tal com s'ha comentat, quan va acabar la Guerra Civil hi havia 159 persones en plantilla, 78 homes i 81 dones.

1951

L'any 1951, entre el quadre tècnic i l'equip que es deia directiu hi figuren les següents dones:

Bibliotecària: Francesca Pagès Casacuberta²⁹

Arxivera: Maria Batlle Pumpidó

Cap secció auxiliar empaquetatge: Victòria Abad Pumarola

Cap secció auxiliar elaboració: Rosa Trulls Tenas

Cap secció auxiliar propaganda: Antonia Vilà Arenas

Cap secció auxiliar capses cartró: Montserrat Rosés Bertran



Les quatre encarregades. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32140, DONACIÓ DE MARTÍ IGUAL.

29. Cusí, Joaquim. (1951) *Laboratorios del Norte de España S.A.* El Masnou: Tipografía Laboratorios del Norte de España.

1952

El 1952 hi havia en plantilla 194 persones, 85 homes i 109 dones. Tenint en compte que 21 dels homes eren visitadors mèdics, a la planta del Masnou hi treballaven 64 homes. La majoria dels llocs de treball que ocupaven les dones eren a producció, en tasques d'elaboració i acabats, i d'altra banda també n'hi havia moltes fent feines administratives.

En el quadre següent s'assenyalen els diferents llocs de treball que hi havia als Laboratoris i el nombre de persones que ocupaven cada lloc de treball al Masnou.

Càrrecs i seccions	Homes	Dones
Acabats - operàries		42
Administració General - administratives i administratius	7	11
Altres administratius	1	5
Auxiliars	5	
Caps, encarregats i encarregades	10	4
Elaboració operaris i operàries	9	23
Fàbrica de capsos - operari i operàries	1	6
Altres operaris	13	2
Impressors	7	
Propaganda - administratius i administratives	4	14
Personal auxiliar	4	
Personal tècnic	3	2
Visitadors mèdics	21	
Total	85	109

S'indica a continuació els noms de totes les persones que formaven part de la plantilla de l'empresa quan es va complir el cinquantenari de la fundació; es fan constar en un quadre a part les persones provinents de Figueres, que feia més de vint anys que treballaven per Joaquim Cusí.

Antoni Aymà Soler	Josep Olivés Molinet
Caterina Gratacós Casadevall	Justa Martí Grau
Consol Casadevall Urtós	Pere Mari Salabert
Esteve Godàs Obiols	Robert Rutllan Pi
Francesca Tenas Vila	Rosa Trulls Tenas
Gabriel Duvey Alcas	Sebastià Batlle Bosch
Jaume Mari Salabert	Simó Corominas Sala
Jaume Vila Feliu	Victòria Abad Pumarola
Joan Llop Himonench	

Personal contractat del Masnou i rodalia

Acabats - operàries

Aguilar López, Olga
Barberà Codina, Maria
Barberà Codina, Teresa
Batlle Pumpidó, Mercè
Bertran Oliveras, Maria
Brunet Gres, Núria
Bueno Carbó, Joaquina
Busquets Negre, Concepció
Casadevall Urtós, Consol
Ceima Albalate, Josepa
Clua Suñé, Mariana
Coll Ribas, Francesca
Expósito Ramèntol, Eulàlia
Fuente Ibeas, Àngels de la
Giménez Martí, Pilar
Giralt Creixell, Mercè
Gràcia Besalduch, Manuela
Gràcia Besalduch, Tomasa
Gramún Matas, Roser
Jordana Miralles, Josepa
López Escuder, Empar

Marín García, Maria Teresa
Marquet Millet, Agustina
Marquet Millet, Rosa
Martí Grau, Justa
Martínez Heras, Anna
Martínez Martínez, Candelària
Missé Tortós, Dolors
Noguer Prats, Dolors
Parra Pedret, Núria de la
Pruna Ferrer, Maria Teresa
Raimí López, Teresa
Rojas Camarasa, Adela
Rojas Camarasa, Consol
Saurí Salomó, Francesca
Serrano Oliete, Maria
Suñé Calbó, Carme
Tenas Vila, Francesca
Terrones Pumarola, Carme
Torres Abad, Francesca
Vilà Arenas, Antònia
Vila Torrent, Roser

Administració General - administratives i administratius

Adrián García, Josep
Agustí Mas, Antònia
Asensio Cardell, Ramón
Baró Piedrafita, Francesca
Casals Colomer, Miquel
Colomer Pujol, Teresa
Corominas Gispert, Josep
Giralt Sanmiquel, Rosend
Marfà Farreras, Emília

Olivés Rebuient, Margarita
Pagès Casacuberta, Ezequiel
Pont Colomer, Anna Maria
Pumpidó Noguera, Rosa
Roca Vidal, Antònia
Roig Prat, Anna Maria
Rovira Bases, Maria
Sanpere Pagès, Jaume
Vilà Arenas, Rosa

Altres administratius i administratives

Aymà Soler, Antoni
Arenas Mateu, Josepa

Administratiu
Administrativa

Fusteria
Exportació
→

→

Rosés Matas, Carlota	Administrativa	Exportació
Salmuri Vila, Mercè	Administrativa	Exportació
Prats Vila, Maria Mercè	Administrativa	Fàbrica de capsos
Meler Toda, Montserrat	Administrativa	Magatzem

Auxiliars

Codinach Latorre, Joan	Ruiz Mora, Josep
Morell Piedrafità, Jaume	Zafra Sánchez, Joan
Saldaña Ordóñez, Josep	

Caps, encarregats i encarregades

Sust Mir, Felicià	Cap	Elaboració
Clarassó Roca, Josep	Cap	Exportació
Rovira Ribas, Joaquim	Cap	Fàbrica de capsos
Peris Cairol, Vicenç	Cap	Publicitat
Abad Pumarola, Victòria	Encarregada	Acabats
Vendrell Bellagarda, Madrona	Encarregada	Elaboració
Trulls Tenas, Rosa	Encarregada	Elaboració
Rosés Bertrán, Montserrat	Encarregada	Fàbrica de capsos
Corominas Sala, Simó	Encarregat	Comptabilitat
Vila Feliu, Jaume	Encarregat	Comptabilitat
Duvey Alcas, Gabriel	Encarregat	Control de revistes
Vila Feliu, Jaume	Encarregat	Fusteria
Llop Himonench, Joan	Encarregat	Impremta
Mari Salabert, Jaume	Encarregat	Magatzem d'enviament

Elaboració - operaris i operàries

Amador Torreglosa, Joana	Latorre Castellano, Rosa
Balià Rovira, Mercè	Maristany Cros, Maria Rosa
Ballester Pérez, Mercè	Martori Parera, Joan
Bosch Gannau, Irene	Matons Pruna, Mercè
Casademont Planella, Margarida	Meler Toda, Francesca
Corominas Ribas, Montserrat	Missé Dalmau, Esteve
Franquesa Sastre, Joan	Muray Matas, Leonor
Jerez López, Teresa	Ortego Llorente, Joan

→

→

Pons Salvador, Trinitat
Pous Batut, Júlia
Ramèntol Guitart, Agustina
Rossell Horta, Miquel
Sabaté Lafuente, Emília
Sanmiquel Pujol, Núria
Tió Botey, Ramona
Valldeneu Vilabré, Fèlix

Valldeperes Bertri, Pràxedes
Vendrell Fernández, Elvira
Vendrell Madrid, Josefina
Vendrell Marés, Concepció
Ventejo Rodà, Maria
Vila Barceló, Bartomeu
Vilà Ventura, Conrad
Vinardell Espinasa, Pepita

Fàbrica de capsos - operaris i operàries

Nadal Pujol, Rita
Oriol Guitart, Teresa
Prat Folguera, Anna
Ramèntol Barangó, Maria

Rovira Ribas, Joana
Rutllan Balasell, Isabel
Vives Valeros, Salvador

Altres operaris i operàries

Casals Planas, Gabriel	Operari	Fusteria
Vila Barceló, Francesc	Operari	Fusteria
Rutllan Pi, Robert	Operari	Fusteria
Pañella Aragó, Vicenç	Operari	Jardiner
Sanclimens Cinca, Joan	Operari	Jardiner
Ferran Cunyat, Miquel	Operari	Expedició
Llop Bonal, Josep	Operari	Exportació
Mari Salabert, Pere	Operari	Magatzem
Guitart Carné, Ramon	Operari	Magatzem
Mari Pou, Albert	Operari	Magatzem expedicions
Joanola Vallecillo, Josep	Operari	Magatzem expedicions
Igual Tremolosa, Martí	Operari	Taller mecànic
Brugada Teixidó, Abelard	Operari	Taller mecànic
Muchamán Bartolomé, Rosa	Operària	Neteja
García Almendáriz, Estefania	Operària	Neteja

Impressors

Díaz Navarro, Joan
García Moreno, Benito
Llop Bonal, Joaquim
Madrid Juriol, Ramon

Olivés Molinet, Josep
Oriol Torrents, Josep
Serradell Giró, Josep

Propaganda - administratius i administratives

Alberch Estrader, Eulàlia
Arenas Mateu, Filomena
Cardona Godàs, Joaquina
Costa Elias, Núria
Costa Elias, Rosa
Francés Llàcer, Àngela
Francés Llàcer, Adolf
Godàs Obiols, Esteve
Gratacós Casadevall, Caterina

Gratacós Casadevall, Francesc
Isern Maristany, Beneta
Llucià Oringo, Montserrat
Martín-Mora Pifarré, Carme
Pañella Mas, Maria
Peluchón Costa, Evarist
Quera Parramón, Joan
Tió Botey, Maria
Trias Herrera, Maria dels Àngels

Personal auxiliar

Piqueras Ruiz, Salvador
Pons Costa, Lluís
Batlle Bosch, Sebastià
Comes Bobet, Josep

Conductor de camió
Porter
Xofer
Guarda nocturn

Personal tècnic

Arqués Mirarnau, Ramon
Bosch Manent, Francesca
Gispert Jordà, Ramon de
Julià Piqué, Jordi
Pagès Casacuberta, Francesca

Assessor mèdic
Auxiliar tècnica
Químic
Farmacèutic
Bibliotecària

Visitadors mèdics

Bachiller Carrascoso, Manuel
Bagó Franquesa, Sebastián
Beltran Valverde, Josep Maria
Bernáldiz Miras, Antonio
Bolea Nieto, Antonio
Botey Suti, Josep Maria
Campo Carrasco, Francisco
Carranza Escudero, Agustín
Codina Anguera, Esteve
Díaz Navarro, José
Duran Costa, Jaume

Gonzalo García, Antonio
Jové Costa, Esteve
Llorens Badia, Enric
Pujadas Rossell, Josep
Rendón Trigo, Manuel
Rovira Colomer, Miquel
Ruiz Torralba, Daniel
Sandoval García, José Alfonso
Sanmartín González, Àngel
Vaquero Sánchez, Fernando

1972

L'any 1972 hi havia en nòmina 244 persones, 149 de les quals eren homes i 95 dones. Després de descomptar els 63 agents de propaganda i els 11 delegats, es pot dir que a la planta del Masnou hi treballaven 75 homes i 95 dones. Pel que fa als tipus de llocs de treball, hi havia feines en què només hi havia dones, mentre que d'altres, principalment les de responsabilitat, com ara directors i caps de primera, només eren per a homes. A la part de fàbrica, les noies que feien feines més manuals ocupaven els llocs d'oficiales de segona i aprenentes.

Càrrecs i seccions	Homes	Dones
Agents de propaganda	63	0
Aprenents i aprenentes	2	27
Auxiliars		14
Auxiliars de laboratori		10
Caps de primera	4	
Caps de segona	5	1
Delegats	11	
Directors	3	
Encarregats i encarregades	7	5
Farmacèutics i farmacèutiques	6	1
Neteja		7
Oficials i oficials de primera	18	7
Oficials i oficials de segona	15	22
Oficials de tercera	5	
Peons	4	
Altres	6	1
Total	149	95

Relació de persones per seccions

Agents de propaganda³⁰	
Belmonte Botia, Manuel	Agenjo Guerra, Fernando
Elbusto Vicente, Félix	Aguilar Aguilar, Andrés
	→

30. Eren els visitadors mèdics actuals.

→

Alfageme Herrero, José
Alonso Domínguez, Pedro
Barrejón Corrienero, Juan José
Bartual Bañuls, Manuel
Bolea Nieto, Antonio
Bueno de Dios, Enrique
Busquet Sala, Pere
Campo Carrasco, Francisco
Canitrot Gómez, Santiago Oscar
Carranza Escudero, Agustín
Castán Sánchez, Francisco
Castellano del Águila, Antonio
Castillo González, José
Codina Anguera, Esteve
Codina Novell, Josep
Chirivella Ventura, Vicenç
Díaz Callés, Ascensión³¹
Duran Costa, Jaume
Esteve Recasens, Carles
Fernández López, José
Fernández Pérez, Vicente Luís
Fuentes Gómez, Antonio
García Ramirez, Antonio
Gil Macías, Felipe
Gratacós Famadas, Josep
Guerrero Plazas, Alonso
Guisado Álvarez, Manuel
Gutiérrez López, Jaime
Gutiérrez Ravé Jiménez, José M.
Hueso Hoyo, Juan

Jiménez Carmona, Antonio
Jiménez Gordillo, Manuel
León Costumero, Ramon
Limorte Cortés, Juan
Lluent Ribalta, Armand
Martín Iranzo, Cristóbal
Mínguez Martín, José
Moreno Giménez, José
Murillo Muñoz-Reja, Francisco
Noguera Cànovas, Agustí
Novell Carné, Jaume
Olestí Escardó, Josep
Ondiviela Gracia, Alfonso
Pascual Tomás, José
Pelayo Prados, Felipe
Penellas Barbosa, Josep Vicenç
Prieto González, Manuel
Pujadas Rossell, Josep
Rascón García, Sebastián
Raurell Cerdà, Miquel
Ripoll Gendra, Joan Francesc
Rodríguez Borrás, Jorge
Rodríguez Fernández, Santiago
Suárez Álvarez, Óscar Luís
Suárez Santiago, José
Tristán Díez, Sabino
Ucar Galán, Carlos
Vaquero Sánchez, Fernando
Villareal González, Mariano

Aprenents i aprenentes

Abad Gil, Montserrat
Alegre Grao, M. Rosa
Barrionuevo Giménez, Francisca
Bigas Chapa, Manuela
Boix Coll, Immaculada
Bosch Baró, M. Teresa

Botey Fuster, Josep M.
Buch Pedret, M. Pilar
Carrasco López, M. José
Codina Avellaneda, M. Àngels
Cuní Roger, Margarita
Fàbrega Baró, Montserrat

→

31. Podria semblar un nom de dona, però en aquest cas era un home.

→

Gallarte Antonijuan, Antònia
Guardia Simón, M. Dolors
Guardia Simón, Josefa
Guerrero Torrijos, Catalina
Igual Vila, Francesc
Jiménez Villegas, Basilisa
Jurado García, Isabel
Lerín Ollé, Mercè
Missé Suñol, Georgina

Pastor Márquez, Ana
Petit Mulero, Rosa M.
Ribot Rovira, M. Àngels
Ribot Rovira, Marta
Rodríguez Alcuña, Araceli
Rodríguez Alcuña, Josefa
Toquero Martín, Pilar
Vázquez Alcalde, Matilde

Auxiliars³²

Alonso Gallart, M. Carme
Batlle Pumpidó, Maria
Cuní Roger, Montserrat
García Herrera, Alcía
Invarato Rincón, Maria de los Linarejos
Isern Maristany, Benita
Manzanares Menpart, Marta

Martín-Mora Pifarré, Carme
Monguiló Rubio, Joana M.
Noguera Badosa, Àngela
Padrós Pedret, Rosa M.
Romero Motos, Rosa M.
Sabaté Gràcia, Rosa
Vázquez Alcalde, Mercedes

Auxiliars de laboratori³³

Artés Latorre, Núria
Bigas Vendrell, Enriqueta
Bosch Manent, Francesca
Casado Iglesias, Ana M.
Felipe Casado, Neus

Oliveras Giralt, Assumpta
Pascual Vidal, Eulàlia
Raimí López, Teresa
Rodríguez Pérez, Adoración
Sanjuan Torruella, M. Àngels

Caps de primera

Caso Juvé, Jordi
Corominas Gispert, Josep

Nogués Curell, Roman
Quera Parramón, Joan

Caps de segona

Casals Colomer, Miquel
Giralt Sanmiquel, Rossend
Llop Bonal, Josep

Marfà Farreras, Emília
Peluchón Costa, Evarist
Sampera Pagès, Jaume

32. Feien tasques administratives.

33. Totes les auxiliars de laboratori van promocionar des de fàbrica.

Delegats³⁴

Díaz Navarro, José
Geli Sutí, Jordi
Gratacós Casadevall, Francesc
Llorens Badia, Enric
Meneses Gutiérrez, José Maria
Molina Cuevas, Francisco

Pérez Górriz, Fernando
Rovira Colomer, Miquel
Sandoval García, Pedro José
Sans Chaparro, Ramon
Vázquez Rodríguez, Mariano

Directors

Errando Gubern, Joan Manuel
Sust Mir, Felicià
Beaus Codes, Rafael

Director general
Director tècnic
Director tècnic adjunt

Encarregats i encarregades

Casals Planas, Gabriel
Fontanella Torras, Rosa M.
Fornés Font, Roser
Gibernau Salomó, M. Rosa
Gràcia Besalduch, Manuela
Guitart Carné, Ramon

Igual Tremolosa, Martí
Pladevall Vives, Josep M.
Tió Botey, Ramona
Vicente Martín, Inocencio
Vila Barceló, Francesc
Vives Valeros, Salvador

Farmacèutics i farmacèutiques

Abella Colomer, Francesc
Coll Colomer, Jordi
Cuartero Cuartero, Fernando
Farró Llorella, Pere

García Fernández, Elena
Vázquez Arrabal, Manuel
Vericat Cadesas, Ferran

Neteja

Ibáñez Soriano, Antònia
Jiménez Santos, Isabel
Moreno Tudela, Mercedes
Pérez Sánchez, Rosa

Seguí Martínez, Joana
Solé Andinach, Francesca
Yagüe Cuartero, Pilar

34. Les delegacions eren despatxos i petits magatzems situats en diferents províncies d'Espanya.

Oficials i oficials de primera

Adrián García, José Maria
Ballester Pérez, Mercè
Batlle Pumpidó, Mercè
Bosch Gem, Josep
Brunet Gres, Núria
Colomer Pujol, Teresa
Fàbrega Duran, Miquel
Ferrer Guitart, Josep
García Moreno, Benito
Missé Dalmau, Esteve
Oriol Torrents, Josep
Ortego Llorente, Joan
Pagès Casacuberta, Ezequiel

Pascual Bruguete, Artur
Piqueras Ruiz, Salvador
Rossell Horta, Miquel
Rovira Candela, Antoni
Rovira Candela, Jaume
Sabaté Lafuente, Mercè
San Martín González, Àngel
Saurí Salomó, Francesca
Serradell Rosés, Joan
Suñé Calbó, Carme
Vila Barceló, Bartomeu
Zafra Sánchez, Juan

Oficials i oficials de segona

Baró Piedrafita, Francesca
Barreda Roca, Guillem
Boix Coll, Esther
Casals Oliva, M. Antònia
Cassà Ventura, Antoni
Córdoba Gil, Elena
Córdoba Gil, Margarita
Duran Fortuny, Jaume
Fornés Font, Joana
Francés Llàcer, Adolfo
Giménez Acién, Ana M.
Lafuente Ibeas, Àngels
León Astorga, José
Lluch Prat, Josep
Madrid Juriol, Ramon
Mari Pou, Albert
Marín Pallarès, Josefa
Martí Blanch, M. Àngels
Masjuan Olivé, Carme

Morell Piedrafita, Jaume
Nin Codina, Rosa M.
Pagès Casacuberta, Francesca
Pañella Mas, Maria
Pérez Peña, Neus
Piedrafita Ráez, Pilar
Pons Amat, Francesca
Pumpidó Noguera, Rosa
Ramentol Casas, Francesc
Roca Vidal, Antònia
Rodríguez Pérez, Elisa
Roura Vilanova, Lluís M.
Ruiz Expósito, Luisa
Saldaña Ordóñez, Josep
Soler Batlle, Jordi
Soriano Marín, Purificación
Tió Antem, Joan
Xifra Jordana, Jaume

Oficials i oficials de tercera

Fornàs Doñate, Manuel
Galache Lladó, Miguel
Gispert Pastor, Albert

Ruiz Expósito, Antonio
Sabaté Torruella, Josep

Peons

Viana Martínez, Germán
Ferrer Granell, Joan

Fortuny Auladell, Josep
Martí Grangé, Joaquim

Altres

Souza Fernández, Elena
Godàs Obiols, Esteve
González López, Antonio
Noguera Pumpidó, Àngel
Comes Bobet, Josep
Pineda Monreal, Manuel
Viana Martínez, Germán

Aspirant
Copista
Delineant
Guarda
Guarda jurat
Ordenança
Ordenança

8. Celebracions

Joaquim Cusí sempre havia estat molt orgullós de l'empresa que havia creat. Per a qualsevol persona que anés a visitar els Laboratoris era gairebé obligatori fer-se un retrat al davant de la porta d'entrada de l'edifici o als jardins que tan ben arregats estaven.

Als Laboratoris, s'hi van fer diverses celebracions, principalment les que coincidien amb aniversaris de l'empresa.

Festa d'homenatge a la Direcció

L'esperit de companyonia que l'empresa sempre va voler fomentar amb els seus treballadors i treballadores va tenir la seva més bella plasmació en una festa íntima. Aquesta festa es va celebrar al cap de cinc anys d'estar al Masnou i va ser una festa d'homenatge que el personal de l'empresa va dedicar als seus directors. Es va celebrar el 6 de setembre de 1930 i es va fer a l'esplanada dels jardins de l'empresa. També s'hi van convidar els més notables de la vila de Masnou, inclosa la colònia estiuenca. En total hi van assistir unes mil cinc-cents persones.

Allà, en un escenari en què els elements escenogràfics havien estat combinats amb els de la natura, es va oferir un programa en què el personal més jove va representar amb gran èxit dos sainets i les cançons mostrades van tenir la interpretació ajustada segons les cròniques. S'hi va intercalar un bufet per a totes les persones assistents.³⁵

Va seguir la festa amb un concert de música clàssica a càrrec de professionals i va tancar la vetllada una orquestrina que va premiar el públic amb els seus balls predilectes, que la joventut va ballar fins a altes hores de la matinada. Directors, propietaris, personal de plantilla i famílies guardaven un record ple de cordial afecte d'aquella festa.

3r aniversari del Glorioso Alzamiento Nacional

Malgrat la cruesa de la guerra, un cop acabada, es va haver de fer una festa de celebració: feia tres anys que s'havia produït el cop d'estat contra la República i es devien veure en la obligació de celebrar-ho amb un dinar.

50è aniversari dels Laboratoris

Amb motiu de la proximitat dels cinquanta anys de la fundació de l'empresa, s'anunciava als delegats que, per celebrar-ho, es faria un ofici commemoratiu

35. A. N. (1930). p. 457-458.



Personal de l'empresa el 1930. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 17913, DONACIÓ D'ARTURO PASCUAL.



Fotografia presa amb motiu del 3r aniversari del Glorioso Alzamiento l'any 1939. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 18480, DONACIÓ DE JOAQUIM ROQUETA COLLELL.

i es distribuïria el llibre: *Museo Retrospectivo de Farmacia y Medicina*, en el qual es detallava la descripció del Museu. Joaquim Cusí pensava celebrar aquell aniversari amb tot el personal, sense grans festes; rebrien tots una paga doble i publicarien el llibret esmentat.



Dinar de germanor el 18 de juliol de 1939, 3r aniversari de l'Alzamiento. Entre d'altres, s'hi veuen Carlota Rosés, Júlia Pous, Madrona i Elvira Vendrell. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2520.

El dia 2 d'agost de 1952 es va commemorar el 50è aniversari de la fundació dels Laboratoris, amb una missa en record de les persones desaparegudes i un àpat per a tots els col·laboradors i col·laboradores.

El personal va oferir un parlament a la Direcció agraint que hagués triat el Masnou per instal·lar-hi l'empresa; estaven orgullosos d'haver pogut ajudar que el nom de Cusí, el del Masnou i el d'Espanya s'hagués pogut portar a un bon nombre de països no només de parla castellana, sinó també francesa, anglesa i d'altres, des d'Anglaterra fins a l'Índia, de l'Orient Pròxim a la llunyana Xina, del Canadà a la Terra del Foc. Els treballadors i treballadores van lliurar als seus patrons una placa i un àlbum amb fotos, i els van exhortar a tenir llarga vida i felicitat.

80è aniversari de Rafael Cusí

Cada any pel seu sant, Rafael Cusí regalava caramels a les dones i cigarrets als homes. Per obtenir la recompensa, havien de passar pel seu despatx a felicitar-lo. Amb motiu del seu 80è aniversari, el 28 de març de 1960, va convidar a un berenar a tota la plantilla, després de fer-se la foto de família als jardins.

70è aniversari dels Laboratoris

Carles Cusí va morir el 1960; Rafael, el 1962, i Joaquim, el 1968. L'empresa va quedar en mans de les seves hereves i era regida per un consell d'administració.



Treballadores dels Laboratoris Cusí anant cap al menjador a gaudir del dinar de celebració amb motiu del 50è aniversari. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2956, DONACIÓ FAMÍLIA SUST FATJÓ.



Dinar per celebrar el 50è aniversari, 1952. Hi apareixen Maria Àngels Trias, Anna Maria Roig, Adela Rocas, Teresa Barbara, Maria Serrano i Emilia Sabaté, entre d'altres. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32141, DONACIÓ DE JOAQUIMA CARDONA GODÀS.



Foto commemorativa del 80è aniversari de Rafael Cusi. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 17911, DONACIÓ D'ARTURO PASCUAL.

El 1972, amb motiu del 70è aniversari de la fundació de l'empresa, les propietàries van fer un homenatge als tres fundadors dels Laboratoris, al qual van assistir diverses personalitats del món farmacèutic i mèdic, així com l'alcalde del Masnou. Es va col·locar una placa dedicada als fundadors, i tots els assistents van visitar les instal·lacions acompanyats dels directius de l'empresa, detenint-se en particular a les sales d'elaboració i envasament, així com als laboratoris d'investigació i control, químic, farmacobiològic i galènic. La festa va acabar amb un dinar, que es va servir al menjador de l'empresa, al qual van assistir tota la plantilla i personal jubilat, que es va sumar a l'acte d'homenatge.

9. Epíleg

Les dones als Laboratoris, i en general tot el personal, van ser ben considerades i ben tractades per part de la direcció. Des dels principis, el personal femení va ser molt nombrós. El 1939, quan es va acabar la guerra, hi havia 159 persones treballadores a l'empresa, 81 dones i 78 homes (un 51% de dones i un 49% d'homes). Moltes van estar tota la vida a l'empresa. S'hi incorporaven als 13 o 14 anys i s'hi estaven fins a la jubilació.

Abans del 1938 només hi ha quatre dones que haguessin pogut accedir al càrrec d'encarregades, però sempre sota la supervisió d'un cap. Un cop finalitzada la guerra, la vida de les dones va passar a ser més precària: es va publicar el *Fuero del Trabajo*, que obligava les dones a deixar la feina quan es casaven, i això feia que la possibilitat de pujar a tasques de més responsabilitat fos totalment nul·la. Com que els havien marcat un destí, que era casar-se tan aviat com poguessin, el seu interès a trobar un marit era superior al de progressar en la feina i, a més, rebien una compensació econòmica que els ajudava a començar una vida de família.

El nombre de persones es va incrementar després de la guerra. El 1952 eren 194 en plantilla: 109 dones i 85 homes, però hi havia 21 visitadors treballant a l'exterior, de manera que al Masnou només hi havia 64 homes.

L'any 1972 la plantilla total era de 244 persones: 95 dones i 149 homes, 75 dels quals a la planta del Masnou i 74 fent tasques de vista mèdica i representació en diferents llocs d'Espanya. En aquests vint anys, del 1952 al 1972, els mètodes de treball havien canviat, es van anar mecanitzant moltes operacions que es feien manualment els primers temps de l'empresa, havien sortit productes nous i moltes primeres matèries de síntesi que havien fet actualitzar l'arsenal terapèutic.

El personal femení estava molt ben valorat per fer tasques administratives i moltes operacions de fabricació: embalatge, condicionament, propaganda, envasament de productes, etc., tant per la seva destresa manual, ja que consideraven les dones molt més ràpides que els homes, com per la seva delicadesa en la feina.

Aquesta valoració no es reflectia en la seva situació retributiva, ja que en el cas dels encarregats i tasques de responsabilitat el sou de les dones era un 30% inferior al dels homes i en el cas dels operaris era entre un 35 i un 40% inferior. Les dones que anaven a la fàbrica solien ser de casa senzilla, perquè les de classe alta no anaven a treballar i, si hi anaven, no anaven a una fàbrica. Per això, les dones eren considerades mà d'obra barata.

Hi havia poques dones amb càrrecs de responsabilitat. Així, l'any 1939, dels 52 càrrecs importants que cobraven per mesos només 16 eren dones (un 30%).

Quan es va acabar la guerra, els salaris tant de dones com d'homes s'havien duplicat si els comparem amb els de 1936. L'arribada del règim franquista va fer que les dones perdessin la feina quan es casaven (s'havien de quedar a casa a cuidar el marit i els fills i filles) i, a canvi, cobraven una dot pagada per l'empresa equivalent a sis mensualitats.

Des del punt de vista social i de condicions de treball, Joaquim Cusí va ser un empresari progressista. Abans d'existir l'obligació d'assegurar el personal, els pagava el sou en cas de malaltia o fins a la seva defunció.

L'empresa de Joaquim Cusí i el seu Museu van donar un gran prestigi al poble del Masnou, van donar feina a homes i dones de tota la comarca i van permetre millorar la salut de moltes persones de Catalunya, Espanya i de tot el món.

Bibliografia

A. N. (1930). “Simpática y ejemplar fiesta en los Laboratorios del Norte de España”. *El Restaurador Farmacéutico*, núm. 17, any 75, p. 457-458. Madrid.

BUHIGAS, Maria Rosa; NIUBÓ, Francesca (2016). “Els secrets d’una escala”. *Revista de la Societat Catalana d’Història de la Farmàcia*, núm. 31. Barcelona.

IVORY (1928). “Los Laboratorios del Norte de España”. *España médica*, núm. 535, 1 de març de 1928. Madrid.

MARFÀ FARRERAS, EMÍLIA (2000). *Història de la vida professional de En Joaquim Cusí Furtunet (1879-1978)*. Llibre ciclostilat. El Masnou.

MURAY, Joan (2006). “Històries de la vila: un entreviu inèdit - el de 1926 al Dr. Cusí per a *La Veu de Catalunya*”. *Gent del Masnou*, núm. 228. El Masnou.

NIUBÓ, Francesca (2017). *El departament de Control Biològic d’una indústria farmacèutica: la seva evolució*. Discurs d’ingrés com a acadèmica a la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya. Barcelona: Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya.

PUJOL, Martí.; NIUBÓ, F.; BUHIGAS, Maria Rosa (2013). *Fites no farmacèutiques i farmacèutiques de la vida d’en Joaquim Cusí i Furtunet*. Barcelona: Societat Catalana d’Història de la Farmàcia.

Fonts

Documentació del Museu Cusí de Farmàcia. Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya.

Boletín Oficial del Estado. Gaceta de Madrid.

Hemeroteca de la Biblioteca Fages de Climent (Figueres).

Arxiu Municipal del Masnou.

ANNEX FOTOGRÀFIC



Celebració del Dia del Alzamiento als Laboratoris, 1939. Hi apareixen, drets d'esquerra a dreta: ?, Simó Corominas, ?, ?, ?, ?, ?, Sust, Margarida Casademunt, ?, ?, Rosa, ? i ?. Asseguts: Carlota Rosés, Joaquim Cusí, ?, Maria Pons, ?, ?, Margarida Costa, Rafael Cusí i ?. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 18482, DONACIÓ DE JOAQUIM ROQUETA COLLELL.



Celebració del Dia del Alzamiento als Laboratoris, 1939. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 18479, DONACIÓ DE JOAQUIM ROQUETA COLLELL.



Celebració del Dia del Alzamiento als Laboratoris, 1939. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 18481, DONACIÓ DE JOAQUIM ROQUETA COLLELL.



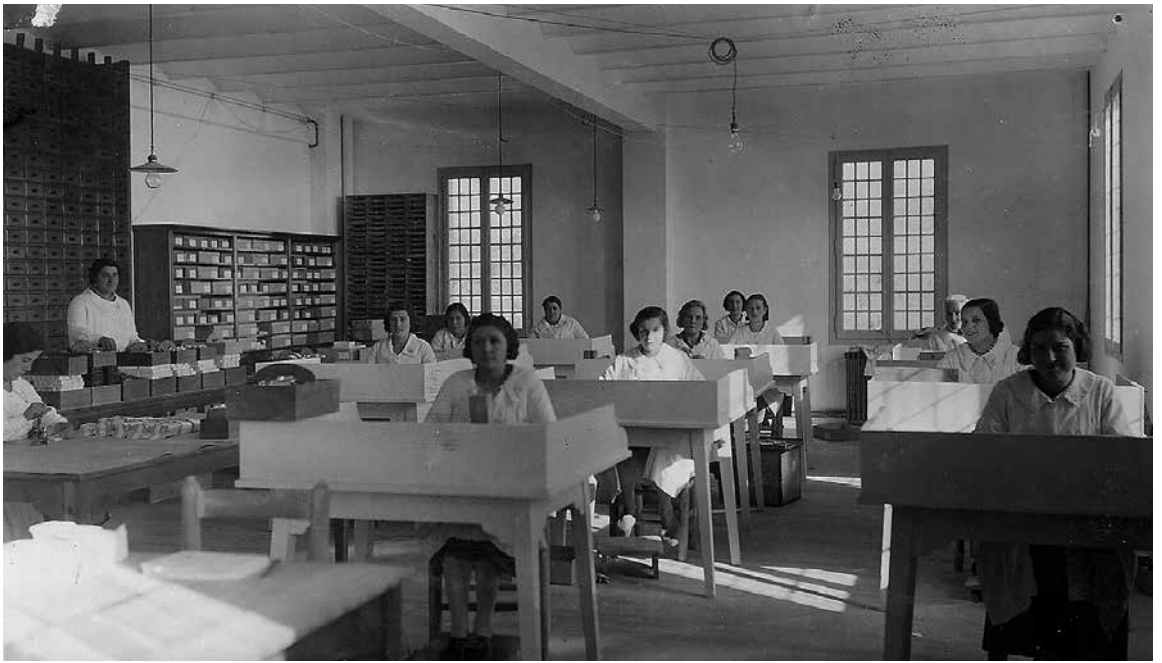
Celebració del Dia del Alzamiento als Laboratoris, 1939. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 18477, DONACIÓ DE JOAQUIM ROQUETA COLLELL.



Omlint pomades, 1942. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 886.



Despatx, 1942. S'hi veuen Paquita Baró i Rosa Pumpidó. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2265.



Secció de fabricació de capses l'any 1942. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2258.



Personal l'any 1950. 1. Joan Martori; 2. Miquel Rossell; 3. Madrona Vendrell; 4. Montserrat Corominas; 5. Rosa Latorre; 6. M. Rosa Maristany; 7. Elvira Vendrell; 8. Paquita Bosch; 9. Teresa Jerez; 10. Carmen Camps; 11. Francesc X. Corominas; 12. Ramon de Gispert; 13. Felicià Sust; 14. Rosa Trulls; 15. Mercè Valldeperes; 16. Paquita Cheler; 17. Teresa Colomer; 18. Roser Vila; 19. Avel·lina Cabré; 20. Leonor Muray; 21. Núria Costa; 22. Joan Ortego; 23. Esteve Missé; 24. Agustina Ramèntol; 25. Teresa Oriol. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2828, DONACIÓ DE LA FAMÍLIA SUST FATJÓ.



Secció d'administració l'any 1956. Hi apareixen Paquita Baró i Antònia Roca. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2222.



Despatx de la secció d'administració dels Laboratoris vers l'any 1960. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32148, DONACIÓ DE JOAQUIMA CARDONA GODÀS.



Pàgina anterior, a dalt:

Jubilació de Rosa Trulls, encarregada de la secció d'elaboració de pomades. 1. Jordi Coll; 2. Ramon de Gispert; 3. Jaume Andreu; 4. Inocencio Vicente; 5. Esteve Missé; 6. Arturo Pascual; 7. Joan Martori; 8. Miquel Rossell; 9. Nuri Vidal; 10 i 11. ?; 12. Teresa Oriol; 13. ?; 14. M. Rosa Gibernau; 15. Carme Camps; 16. ?; 17. Juanita Canals; 18. Carme Figueras; 19. Àurea Peris; 20. ?; 21. Montserrat Segre; 22. Paquita Bosch; 23. ?; 24. Mercè Valdeperes; 25. Dolors Bascuñana; 26. ?; 27. Paquita Rossell; 28. Enriqueta Vidal; 29. Teresa Pagès; 30. ?; 31. Felicià Sust; 32. Elvira Vendrell; 33. Montserrat Corominas; 34. Rafael Cusi; 35. Rosita Trulls; 36. Joaquim Cusi; 37. Madrona Vendrell; 38. Teresa Colomer; 39. Rosa Latorre; 40. Margarida Casademont. ARXIU MUNICIPAL

DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32143, DONACIÓ D'ANTONI COLL.

Pàgina anterior, a baix:

Jubilació de Victòria Abad, encarregada de les seccions d'encapsat i encapsat de propaganda. 1. Montserrat Arenas; 2. Empar López; 3. Núria Sanmiquel; 4. Paquita Coll; 5. Aurora Sabater; 6. Teresa Bascuñana; 7. Providència Xicola; 8. Mari Carmen (la francesa); 9. Teresa Rovira; 10. Mercè Ballester; 11. Roser Fornés; 12. M. Dolors Mumburú; 13. Ramona Tió; 14. M. Teresa Renter; 15. Maria Grané; 16. Dorotea Planas; 17. Joana Ramèntol; 18. Maria Canals; 19. Paquita; 20. Antònia Vila; 21. Joana Corderroure; 22. Concha Busquets; 23. Agustina Marquet; 24. Núria Brunet; 25. Teresa Raimí; 26. Carme Terrones; 27. Roser Pérez; 28. Josefina Celma; 29. Mercè Batlle; 30. Maria Verdú; 31. Carme Suñé; 32. Carmen; 33. Maria Ventejo; 34. Paquita Torres; 35. Victòria Abad; 36. Rosa Marquet; 37. Paquita Saurí; 38. Pepita Comes; 39. Adela Rojas; 40. ?. ARXIU MUNICIPAL

DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 19331, DONACIÓ DE MARIA TIÓ.



Treballadors vers l'any 1960. Hi apareixen d'esquerra a dreta: Margarita Olivés, Anna Maria Pont, Rossend Giralt, Angelita, Maria Tió, Maria Àngels Trias, Jaume Duran, Ezequiel Pagès Casacuberta, ? i Maria Batlle.

ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 18498, DONACIÓ DE MARTÍ IGUAL TREMOLOSA.



**A l'esquerra:
Grup de treballadores vers l'any 1960.**

ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32146, DONACIÓ DE JOAQUIMA CARDONA GODÀS.

A baix:
Jubilats dels laboratoris convidats a la festa del 70è aniversari. 1. Joan Sanclimens; 2. Sebastià Batlle; 3. Joan Llop Himonench; 4. Vicenç Pañella; 5. Josep Clarassó; 6. Josep Botey; 7. M. Carme Cusí; 8. Jaume Mari; 9. Josep Serradell; 10. M. Teresa Cusí; 11. Agustina Marquet; 12. Antònia Vila; 13. Rosa Marquet; 14. Madrona Gràcia; 15. Enrica Pumpidó; 16. Madrona Vendrell; 17. Margarida Casademont; 18. Rosa Latorre; 19. Carlota Rosés; 20. Josefina Cusí; 21. Anna Prat; 22. Montserrat Corominas; 23. Joana Rovira; 24. Joaquina Bueno; 25. Júlia Pous. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2230.





Treballadores a la torre Bellamar. Hi apareixen, entre d'altres, Ramona Tió i Núria Gisbert. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32147, DONACIÓ DE MARIA TIÓ.



Grup de treballadores vers l'any 1960. Hi apareixen, entre d'altres, Mercè Sabaté, Teresa Barbara, Emília Sabaté i Ramona Tió. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32151, DONACIÓ DE MARIA TIÓ.



Treballadores l'any 1970 amb la primera màquina d'omplir injectables que es va comprar. Hi apareixen d'esquerra a dreta: Enriqueta Bigas, Ana Maria Casado, Rosa Maria Padrós i Nuri Artés. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32149, DONACIÓ DE ROSA MARIA PADRÓS.



Laboratori de Farmacologia, 1972. Assumpta Oliveras. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2317.



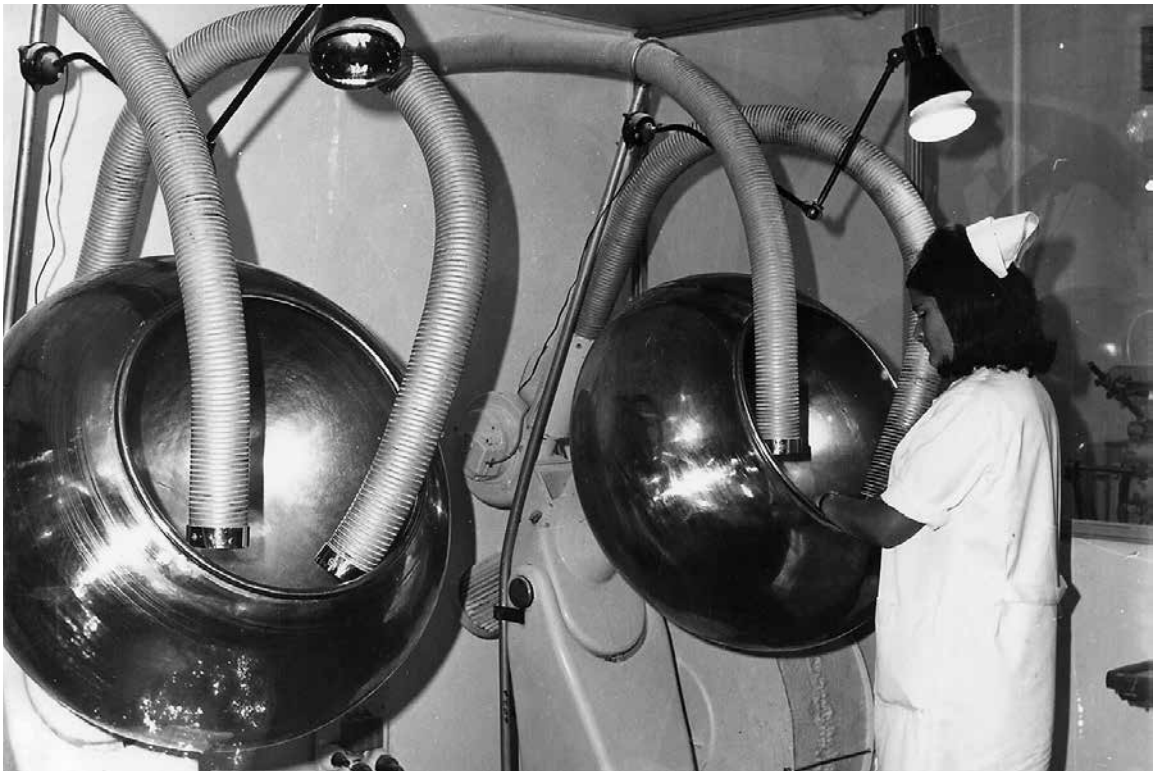
Personal dels laboratoris, 1972. Drets, d'esquerra a dreta: Pau Ariño, Enriqueta Bigas, Joana Fornés, Montse Ytchart, M. Àngels Sanjuan, Teresa Raimí, Assumpta Oliveras, Paquita Bosch, Neus Felipe, Jordi Coll. Asseguts: Pere Farró, Francesc Abella, Fernando Cuartero i Felicià Sust. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 2960, DONACIÓ DE LA FAMÍLIA SUST FATJÓ.



Omplint pomades dèrmiques, 1972. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 1438.



Omplint col·liris, 1972. Joana Fornés i Mercè Sabater. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 1441.



Bombos per recobrir les dragees, 1972. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 1972.



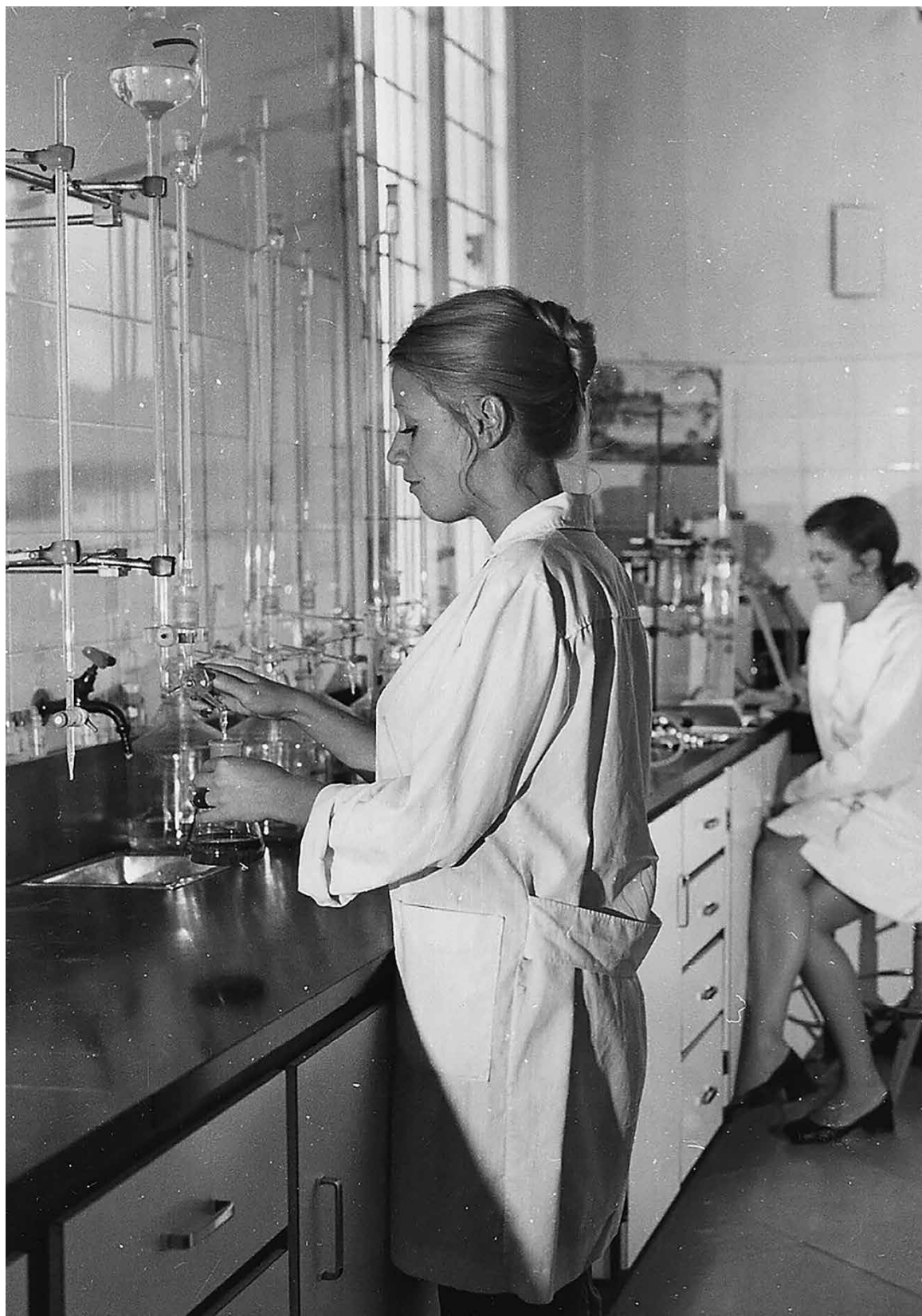
Laboratori de Microbiologia, 1972. Neus Felipe i Paquita Bosch.
MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 1448.



Departament de condicionament, l'any 1972. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32153, DONACIÓ DE ROSA MARIA PADRÓS.



Ana Maria Casado al departament de galènica l'any 1975. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32152, DONACIÓ DE ROSA MARIA PADRÓS.



Departament de química l'any 1975. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32151, DONACIÓ DE ROSA MARIA PADRÓS.



Departament de farmacologia els anys vuitanta. Hi apareixen, drets d'esquerra a dreta: Arturo Igual, Assumpta Oliveras, ?, Marta Ribot i Luis Guzmán. Asseguts d'esquerra a dreta: Pepi Barragán, Loli Delgado, Luisa Díaz i Dori Rodríguez. ARXIU MUNICIPAL DEL MASNOU, FOTOGRAFIA 32150, DONACIÓ DE PEPI BARRAGÁN.



Secció de condicionament, guanyadores dels concursos de pessebres de l'any 1984. Hi apareixen: 1. Ramona Tió; 2. Pepi Barragán; 3. Isabel Marín; 4. Rosa María Pérez; 5. Montse Belmonte; 6. Manoli Madueño; 7. Àngels Rovira; 8. Àngels Martínez; 9. Manoli Ortega; 10. Carmen Crespo; 11. Rocío Matos; 12. Imma Colomer; 13. Núria Gisbert; 14. Blanca Armengol; 15. Dolores Romero; 16. Ángela Díaz; 17. Inocencio Vicente; 18. Pili Gimeno; 19. Carmen Ramos; 20. Rosa María Molina; 21. Roser Pedro. MUSEU CUSÍ, FOTOGRAFIA 1377.



Ajuntament del Masnou

FUNDACIÓ PRIVADA
RAFAEL CUSÍ I FURTUNET
